

DEN GODE PRÆST – SET I ET TEOLOGISK OG UDDANNELSESMÆSSIGT PERSPEKTIV

Rektor, ph.d. Hans Vium Mikkelsen; Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter

Embedet i fokus¹

Spørgsmålet: hvad skal der til for at være en god præst er et vigtigt spørgsmål – om end det også er et spørgsmål, som der ikke kan gives en alt for håndfast definition af, da man kan være en god præst på mange måder. Og sagt i al ærlighed vil forskellige grupper af kristne formentlig komme med ret så forskellige bud på, hvad de mener kendetegner en god præst. Vi vil jo nok i udgangspunktet kunne blive enige om, at en god præst er en forkynder af evangeliet om Jesus Kristus til frelse – men skal det indholdsbestemmes yderligere, ja så viser nuancerne – for ikke at sige forskellene – sig. Jeg vil dog ikke tage udgangspunkt i teologisk polemik, hvor det i udgangspunktet bliver vores forskellige teologiske holdninger, som kommer til at definere indholdet af den gode præst. Jeg vil i stedet angive en kombination af et fundamentalteologisk, et institutionelt og et uddannelsesmæssigt perspektiv på spørgsmålet om, hvad der kendetegner den gode præst i en dansk, folkekirkelig sammenhæng. Jeg vil i forlængelse heraf plædere for, at vi kan understøtte den

gode præst gennem opbyggelse af en teologisk faglighed, der ikke er umiddelbar identisk med ens teologiske holdning og ståsted. At være præst er også en profession, som man kan opøve sig i. En god præst er ikke nødvendigvis hverken »rar« eller én man deler teologi med, lige så lidt som en dårlig præst nødvendigvis er en, man er teologisk uenig med.

Udgangspunktet for at spørge: hvad er en god præst – er at spørge ind til *hvilket embede*, som det er præsten er kaldet af menigheden til at varetage. Og dernæst: *hvordan* varetager præsten så dette embede på bedste vis? Ved at spørge sådan ønsker jeg at fremhæve to elementer:

For det *første* forrykkes spørgehorisonten fra at angå den enkelte præsts teologiske og personlige profil og habitus til at angå det nødvendige og forudsatte samspil mellem præst, menighed, kirke og sogn. For det *andet* er det afgørende, at de fælles opgaver i præsteembedet tales frem på tværs af den stigende funktionalisering og professionalisering af de enkelte delelementer i præsteembedet. Det indebærer f.eks., at det er vigtigt at sy-

gehuspræsten fastholdes i en fælles præsteidentitet – fremfor at fokus flyttes til at præsten indgår i et tværfagligt samarbejde på hospitalet. Jeg har hermed ikke sagt, at det ene udelukker det andet – men blot at det er afgørende at funktionspræsterne først og fremmest har deres faglige profession i, at de er ansat i et præsteembede, og dermed også deler embede med den »alment praktiserende« sognepræst, selvom deres nærmeste kollegaer er læger og sygeplejersker.

Præsten er kaldet til at varetage nogle særlige opgaver i kirken: at forkynde ordet, forvalte sakramenterne, varetage de kirkelige handlinger, undervise og udøve sjælesorg, varetage ledelsen af de gudstjenestelige handlinger, udøve sit arbejde som embedsmand med de dertilhørende forpligtelser, samt deltage i ledelsen af sognets aktiviteter og personale. I funktionspræsteembederne vil vægtningen heraf naturligvis være forskubbet, men de hører ikke desto mindre med til en identifikation af, hvad det vil sige at være præst.

Folkekirken som trossamfund og kulturel institution

Den danske folkekirke udgør på én og samme tid et trossamfund og en kulturel institution. Noget af det smukke ved den folkekirkelige ordning er, at begge elementer indgår i en beskrivelse af, hvad det vil sige at være kirke.

Kirken udgør *de troendes* fællesskab, her mødes man for at høre ordet og modtage sakramenterne. En sådan formulering ville også have været gangbar for 200 år siden, men udfoldelsen heraf har

ændret sig. Særligt hvad angår præstens ramme og funktion. Og gudskelov for det.

Kirken udgør *en kulturel institution*, som værner om den stedlige kultur og de lokale helligsteder, b.la. i kraft af ritualer, kirkebygninger, kirke- og præstegårde. Kirken er for hele sognet; der er mange steder et tæt samarbejde med andre aktører. Det gælder både på landet og i byen, om end dette samarbejde ofte er struktureret ret forskelligt. I byen hedder det netværk og samskabelse, på landet hedder det delagtighed i hinandens liv. Det er denne sammenhæng, der stadig udgør legitimiteten i, at vi har en folkekirkelig struktur og opbygning.

Det teologiske udbytte af folkekirken er, at folkekirken giver rum og plads til stor forskellighed i teologi og kristen praksis. Denne rummelighed er et gode, som vi skal værne om. For at denne rummelighed kan fungere er det afgørende, at det ikke mistolkes som en manglende interesse i de andres teologiske argumenter og måder at udleve deres kristenliv på. Rummelighed fordrer engagement, samtale, drøftelser og diskussion. For ellers bliver det bare til fad tolerance, der tillader en række indre kirkelige parallelsamfund at leve side om side med hinanden, hvor det gamle motto: »You scratch my back and I'll scratch yours« bliver afløst af »jeg lader dig være i fred, hvis du lader mig være i fred«.

Forudsætningen for en oprigtig indbyrdes drøftelse og diskussion er, at de i denne folkekirkelige ordnings indeholdte frihedsrettigheder går begge veje. Målet er hverken konsensus, eller »lige gyldig uenighed« (den selvretfærdige udgave

af ovenstående lyder: »jeg har ret, du får fred«. For ellers er det jo ensbetydende med, at man kun ønsker at gøre mindretalsfrihed og -rettighed gældende, så længe man kan påberåbe sig disse til sin egen fordel.

Kirkens ordninger er dog altid sekundært ift. kirkens opgave og begrundelse. Kirken har sit ophav og opdrag i, at den skal forkynde evangeliet om Guds nåde til frelse. Denne forkyndelse finder sted både gennem ord og handling – og ordet er ikke begrænset til højmesse og de kirkelige handlinger. Kirken er ikke identisk med et bestemt folk; når kirken nogle gange beskrives som Guds folk er det ikke en betegnelse for, at der er en særlig gruppe af mennesker som tilhører Gud. Den kristne kirke kan ikke bruges som en etnisk mærke; der er ikke sammenfald mellem det at være kristen og det at være dansk, man skal ikke være kristen for at være dansker.

Kirken bryder denne form for identitetsbestemmelse, idet det man er fælles om i kirken er, at man samles for at høre evangeliet – både som tilsagn og som modsigelse – for dernæst at lade evangeliet være den grundfortælling, som vi lever af og på. Det indebærer både at vi hører evangeliets krav – og evangeliets tilsagn om Guds nåde. Evangeliet om Guds nåde indeholder en smuk – men aldeles vanskelig håndterbar dobbelthed: at hvis jeg forstår dybden i, at jeg er ramt af Guds nåde, har jeg – med blot en vis grad af selvindsigt – også forstået, at det i lige så høj grad gælder mit medmenneske. Nåden undsiger sig med andre ord menneskets iboende behov for at dele os op i »os« og »de andre«, »de retfærdige« og »de uret-

færdige«. Formuleret anderledes er den i nåden indeholdte dom til indvortes brug.

Om samspillet mellem teori og praksis

Præsten er kaldet til på menighedens vegne og for alle i menigheden, at forkynde evangeliet. Og præsten har gennem sin teologiske uddannelse dygtiggjort sig til at varetage dette embede. Denne teologiske viden skal omsættes og bringes i spil i forhold til såvel menigheden som præsten selv – og det er en viden, som skal omsættes i mange forskellige situationer og igennem en række af forskellige relationer. At være præst er en profession, og for at kunne udøve en profession på professionel vis fordrer et afgørende samspil mellem *viden*, *kunnen* og *anvendelse*.

Hovedparten af de teologiske kandidater får et embede som præst efterfølgende, hvorfor jeg betragter teologi som et professionsstudie på lige fod med jura og medicinstudiet. Uddannelsen leder hen til et særligt erhverv, til hvilket der knytter sig et professionsløfte og en professionsetik. Det teologiske studium udgør i en dansk sammenhæng forudsætningen for at kunne indgå i et selvstændigt efteruddannelsesforløb med henblik på at blive præst.

Forberedelse til og dygtiggørelse af den teologiske profession finder sted gennem et samspil mellem teologisk *viden*, *kunnen* og *anvendelse*. Det er afgørende at etablere en sammenhæng mellem den teologiske viden (i første omgang den teologiske uddannelse), den teologiske kunnen (omsættelse af viden til kunnen, opbyggelse af teologiske færdigheder) og

anvendelse (evne til at bringe såvel ens teologiske viden og kunnen i anvendelse i den konkrete situation og relation). Om sat i praksis kan det f.eks. være eskatologi og opstandelse som kristendommens svar på menneskelivets endelighed (viden), kendskab til og opøvelse i begravelsesritualets indhold og udførsel (kunnen), og afholdelse af begravelsen ind i en konkret sammenhæng (begravelsestalens indhold og form er afhængig af hvilken type af relation, savn og dødsfald, som er rammen for begravelsen; anvendelse). Af dette praksiseksempel fremgår også, at der ikke er tale om en ren successiv forhold mellem de tre elementer: viden, kunnen og anvendelse. For alle tre elementer fordrer vedvarende refleksion over den indre sammenhæng; viden kan udbygges og forkastes, kunnen kan ændres og perfektioneres, praksis kan enten udbygge, underbygge eller affærdige teorier etc.

Den pastoralteologiske uddannelse skal i en dansk sammenhæng understøtte de 3 grundlæggende elementer, som hører til at være ansat som præst i den danske folkekirke:

1. Teologi. Embedet skal varetages inden for folkekirkens konfessionelle ramme. Hertil hører de klassiske pastoralteologiske opgaver: afholdelse af gudstjenester og kirkelige handlinger, undervisning og sjælesorg.
2. Embedsmand. Præsten har som embedsmand nogle forvaltningsmæssige opgaver og forpligtelser som skal varetages på professionel vis.
3. Præsten er født medlem af menighedsrådet, og indgår som sådan i ledelsen af sognet.

Disse 3 elementer modsvarer af forholdet mellem sogn, stift og ministerium. Præsten er kaldet af sognet (ansøgning, prøveprædiken og samtale), får tildelt kollats af biskoppen (bispeeksamen), og modtager ansættelsesbevis fra ministeriet. Den gode præst skal kunne varetage alle tre områder, og se alle tre områder som teologisk relevante.

Kompetenceprofil for præster

I FUV har vi arbejdet med en videreudvikling af den forberedende og den obligatoriske efteruddannelse for præster. Vi har her haft særlig fokus på at skabe en bedre understøttelse af den enkelte nye præst i overgangen fra at være teologistuderende til at være ny præst i embede. For det erfares som et stort spring at gå fra at være studerende til at blive præst for en menighed, med alt hvad det indebærer af forventninger (såvel egne som andres) og opgaver. I den nye ordning er der således arbejdet på at skabe en bedre sammenhæng mellem pastoralseminarieuddannelsen, den obligatoriske efteruddannelse og den lokale introduktion i præsteembedet. Længden på den obligatoriske efteruddannelse er blevet afkortet, således at det nu kun strækker sig over ca. 2 år; til gengæld indgår man som ny præst nu i et formaliseret introduktionsforløb med samtaler, kurser og løbende opfølgning.

I sammenhæng med etableringen af den nye uddannelsesform har vi udarbejdet en ny kompetenceprofil for præster.

Kompetenceprofilen tjener til at tydeliggøre, hvilke kompetencer som præsten skal opnå for at kunne varetage embedet som præst på kvalificeret vis. Forudsætningen for at udarbejde en sådan profil er, at præstembedet er en profession, hvorfor der i lighed med andre professioner kan stilles en rettesnor op for god embedsvaretagelse. Præsteprofilen er struktureret ud fra en række basale embedsmæssige funktioner med udgangspunkt i en nutidig, folkekirkelig virkelighed:

- Præsten som embedsindehaver
- Præsten som prædikant
- Præsten som liturg og gudstjenestetilrettelægger
- Præsten som sjælesørger
- Præsten som underviser
- Præsten som administrator
- Præsten som kulturbærer

Hver funktion er beskrevet ud fra en opstilling af hertil hørende opgaver og funktioner, samt hvilke kvalifikationer og kompetencer som kræves for at kunne varetage disse opgaver på bedst mulig vis. Kompetenceprofilen retter sig imod såvel nye som erfarne præster. Profilen kan både bruges som et uddannelsesmæssigt sigtemål, og det kan bruges som et organisatorisk hjælperedskab til tydeliggørelse af det enkelte embedes vægtning af de forskellige opgaver. Formuleret anderledes: De forskellige embeder vil have en forskellig vægtning af de anførte funktioner. Og en gennemtænkning af dette gør det lettere at etablere et godt samarbejde og samvirke mellem præst og menighed.

Med kompetenceprofilen søger vi at give et redskab til gennemtænkning af præsteembedet i sin helhed, lokalt som nationalt, og hermed også at give mulighed for at sondre imellem de forskellige embeders vægtning af de embedsmæssige funktioner. Omvendt tjener kompetenceprofilen også til at fastholde det fælles i de forskellige typer af embeder, for hermed at tydeliggøre at du, uagtet om du er ansat som traditionel sognepræst eller som funktionspræst eller et miks heraf først og fremmest er præst.

Forholdet mellem dannelse og kompetence

Det har været afgørende for arbejdet med uddannelserne i FUV at tænke dannelse og kompetence sammen. Disse er ofte blevet anført som absolutte modsætninger, hvilket jeg ikke finder særlig frugtbar. Det er tværtom afgørende, at der gives plads til begge dele og at dannelse og kompetencetænkning på denne måde kan komme til at berige fremfor at bekrige hinanden. Dannelsesbegrebet er afgørende i sammenhæng med at præsten er en teologisk eksistens, der ikke blot formidler men også selv lever i og ud af budskabet om, at vi er skabt i Guds billede, og at mennesket derfor udgør et mål i sig selv – og aldrig kan reduceres til alene at blive betragtet som et middel for andre. Dannelse er at fastholde en åben og nysgerrig horisont, hvor verden ikke får lov til at lukke sig inde i sig selv.

Dannelsestænkning har både et ydre og et indre aspekt, et kvalificerende aspekt, og et aspekt der hører sammen med eksistenstænkning. Dannelse udgør

mere end viden og færdigheder. Dannelse indeholder både æstetiske, etiske og religiøse elementer. Dannelse indeholder et element af mystik, noget der ikke kan håndteres, noget der ikke kan beskrives vha. klart opstillede mål. Dannelse er et mål i sig selv; det er ikke styret af ydre formål. Dannelse hænger sammen med evnen til at kunne forundres. Dannelse er at tage del i tradition og samtid, på en måde der på én og samme tid transcenderer tid og rum, og på den anden side fastholder netop disse som grænser, der ikke kan overskrides (hermeneutikkens dobbelthed).

Uddannelse indeholder dannelse, men dannelse indebærer omvendt ikke, at man nødvendigvis skal lære noget med henblik på at man skal bestå en eksamen. At blive dannet er at blive »skolet« til livet, hvilket er noget andet end at blive »skolet« til eksamensbordet. Omvendt betyder det ikke, at vi ikke har behov for at lære færdigheder, at have læringsmål med henblik på at blive faglige dygtige og kunne mestre vores metier. Problemet opstår, hvor vi tror, at vi kan nøjes med enten dannelse eller kompetencer. Teologisk faglighed inkluderer begge; eller formuleret anderledes: den gode præst har sans for begge dele.

Afslutning

Præsten er i dag ikke bedre uddannet end sine sognebørn. Præstens autoritet hviler ikke længere i selve embedet, men i måden som embedet udfoldes på. Her er præsten helt på niveau med lægen. Præsten er som lægen en fagperson, der har taget en lang og bred uddannelse – der efterfølgende skal udfoldes i praksis – og

hvor såvel præstens som lægens viden og kunnen udsættes for en kritisk efterprøvelse ud fra et anvendelsesperspektiv. Giver det som præsten og lægen siger og gør mening? Mening er her ikke reduceret til om det umiddelbart kan forstås ud fra et rationelt perspektiv – for i så fald ville mening blive forvekslet med pædagogik og didaktik. Mening inkluderer sansning, tydning, tolkning, og erfaring.

Kristendommen udgør stadig den største religion i Danmark, folkekirken er klart den største religiøse institution med de fleste medlemmer. Men på trods af dette er det blevet meget tydeligt, at kristendommen hverken kan forudsættes som den givne forståelsesramme længere, lige så vel som det er tydeligt, at der også er en markant opposition imod de gode vilkår, som er folkekirken til dels. Der er på én og samme tid mange forskellige religioner »på markedet«, samtidig med at religion som et fælles meningsbærende »system« er under pres. Kirkens rolle i samfundet er forandret pga. sekulariseringen, en sekularisering som den vestlige kirke og teologi selv har stået fadder til. Og som jeg i udgangspunktet vel og mærke også finder er positiv – for med sekulariseringen fjernedes kirkens heteronomi, hvor kristendommen var »tvangsreligion«, og hvor kristendommen indgik i en uskøn alliance med magten – og blev brugt som legitimering af forfølgelse af anderledes troende. I Danmark blev den sidste heks brændt så sent som i 1641 på galgebakken i Ribe.

Præsten skal agere i et landskab der på den ene side er præget af en sekulær tilgang, der ikke nødvendigvis har sans

for værdien af det religiøse som en del af et fælles offentligt anliggende, og på den anden side er præget af en fundamentalistisk tilgang, som ophæver skrift og tradition til almen lov eller norm uden forståelse for kontekst og historie. Ingen af disse to tilgange har sans for den positive dialektik, der bør finde sted mellem religion og samfund, kristendom og kultur.

Præsten skal ind i dette søge at vise, hvordan skrift, tradition og ritualer er meningsbærende og meningsgivende gennem en vedvarende fortolkning af kristendommens indhold tolket ind i og ud fra det samfund, som præsten selv er en del af. Den gode præst husker altid at medtage sig selv, når han eller hun med evangeliet i hånd kritiserer nutidens dårligheder og mangler. Den gode præst er sig bevidst om, at han eller hun står sammen med menigheden i forsøget på at tyde og udlægge hvad det vil sige at leve som kristent menneske anno 2020.

En god præst evner i et samspil med sognet at formidle og omsætte den kristne tro og livstydning til trøst og opmuntring for det enkelte menneske. Dette finder sted gennem gudstjenester, kirkelige handlinger, undervisning, sjælesorg, mø-

der og diakonal indsats. Præsten er præst, uanset hvor og i hvilken sammenhæng han eller hun møder sognets beboere. Det samme gælder også for præster ansat i forskellige funktionsstillinger – om end den organisatoriske struktur her er anderledes. For at kunne vedblive at være en god præst må man bestræbe sig på løbende at dygtiggøre sig – både alment og teologisk. Dette kan både finde sted individuelt og sammen med andre. Til dette hører også, at man som præst tager vare på sit eget tros- og åndsliv, spændt ud mellem tvivl og tro.

Note

- 1 Artiklen bygger på et oplæg afholdt på Menighedsfakultet i foråret 2019. Jeg havde her fået temaet: den gode præst? Et spørgsmål som var tænkt sammen med etableringen af en ny efteruddannelse for nye præster i embede.

Forfatter

Hans Vium Mikkelsen
Folkekirkens Uddannelses-
og Videnscenter
Kirkeallé 2
6240 Løgumkloster
hvm@km.dk